

Tilburg University

Victimologie

Groenhuijsen, M.S.

Published in:
Nederlands Juristenblad

Publication date:
1989

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Groenhuijsen, M. S. (1989). Victimologie: Wetenschap en hulpverlening. *Nederlands Juristenblad*, 64(10), 329-330.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

MEDEDELING AAN DE ABONNEES

Wegens stakingen in de grafische industrie kon deze aflevering helaas niet op tijd verschijnen. De eerstvolgende afleveringen, de nummers 11 en 12, zullen nu gecombineerd worden uitgebracht op 25 maart a.s.

VICTIMOLOGIE: WETENSCHAP EN HULPVERLENING

I. Inleiding

De victimologie wordt volwassen. Zoals strafrechtjuristen de studie omtrent de positie van slachtoffers van delicten lange tijd als een soort zachte sector van het vakgebied hebben beschouwd, zo is het sociaal-wetenschappelijke onderzoek omtrent deze rechtssubjecten aanvankelijk minzaam begroet als een onbeduidend specialisme binnen de criminologie. Maar de tijden veranderen. Tegenwoordig staan bijna alle rechtsgeleerden klaar om hun sympathie te betuigen met door misdrijf gedupeerde medeburgers. Politici kunnen stemmen winnen, wetenschappers kunnen zelfs carrière maken door zich op dit onderwerp te profileren. Kortom: de slachtoffers staan in hoog aanzien.¹

Deze trend is ook in andere landen waarneembaar. Dit heeft geleid tot internationale samenwerking en tot een overkoepelende organisatie, de zgn. World Society of Victimology. De WSV organiseert elke drie jaar een groot congres, waaraan deskundigen van alle continenten deelnemen. In 1988 vond de bijeenkomst in Jeruzalem plaats (van 28 augustus tot en met 1 september). De keuze van deze locatie heeft een belangrijke invloed gehad op de inhoud van de discussies. Enerzijds wordt men juist in Israël op een unieke wijze doordrongen van de betekenis van victimologie, door de bijzondere confrontatie met de gevolgen van de holocaust onder het Der-

de Rijk; anderzijds is er het wrange besef dat de regering van het gastland door de hardhandige omgang met de Palestijnse bevolking bijna dagelijks nieuw onderzoeksmateriaal voor deze tak van wetenschap tot stand brengt.

De populatie van victimologen bestaat inmiddels uit drie hoofdgroepen. Ten eerste (in alfabetische volgorde): de hulpverleners. Dit zijn de vertegenwoordigers van slachtofferprojecten zoals die bijv. in Nederland zijn verenigd in de LOS (de vereniging Landelijke Organisatie Slachtofferhulp). Mensen van uiteenlopende disciplines, die van gedachten willen wisselen over de specifieke problemen waarmee hulpverleners in de praktijk worden geconfronteerd. Ten tweede: de juristen. Hun belangstelling gaat primair uit naar de rechtspositie van slachtoffers en hun belangenbehartigers. Uiteraard hebben zij zowel oog voor de formele regelingen als voor de toepassing die daaraan in de praktijk wordt gegeven. En ten derde: sociale wetenschappers. Criminologen, sociologen, psychologen en antropologen onderzoeken met de hen vertrouwde methoden en technieken welke realiteitswaarde toekomt aan allerlei veronderstellingen waarop het huidige beleid is gebaseerd. Empirische gegevens en statistische verbanden dienen om het kaf van het koren te scheiden, om vooroordeel en speculatie te vervangen door precieze kennis over de werkelijke behoeften van slachtoffers en over de mate waarin daaraan tegemoet wordt gekomen.

Deze categorieën victimologen vinden elkaar in de bereidheid om zich actief in te zetten voor de belangen van slachtoffers. Toch is de vraag of dit een voldoende solide basis is voor eendrachtige samenwerking in de toekomst. Zoals ook de Amerikaanse hoogleraar Paul Friday tijdens het symposium in Jeruzalem constateerde, is er om te beginnen het gevaar dat de wetenschapper op dit terrein zo betrokken raakt bij zijn onderwerp, dat hij zijn objectiviteit verliest. Dit risico lijkt mij reëel, mede gelet op de grote hoeveelheid min of meer persoonlijk ervaren leed waarover ik vele victimologen tijdens het symposium zonder enige terughoudendheid of gêne hoorde uitweiden. Daarom zal het in de komende jaren nog nodig blijken te zijn om principieel te discussiëren over de vraag of de wetenschap danwel de hulpverlening prioriteit verdient binnen de WSV. Het is te hopen dat het gezelschap dit debat zonder schisma's overleeft.

II. Slachtofferhulp als modeverschijnsel en als toekomstdroom

Vier dagen van voordrachten (en levendige gesprekken in de wandelgangen) leverden veel – en vooral ook veelvor-

mige – informatie op. De bekende deskundige Marlene Young deed een oproep aan het gehoor om met 'conviction, compassion, commitment, and courage' verder te werken aan het gemeenschappelijke doel. Deze idealistische aansporing was ingebed in het mooie toekomstbeeld dat er ooit een wereld zal komen waaruit geweld zal zijn verbannen en de gerechtigheid zal heersen. Zoiets neem je dan maar voor kennisgeving aan. Belangrijker was de bijdrage van Helen Reeves uit Groot-Brittannië, die de vraag aan de orde stelde of de huidige belangstelling voor slachtoffers een modeverschijnsel van tijdelijke aard is, of werkelijk kan worden geconsolideerd. Volgens deze sprekerster is het een probleem dat bijv. de politie de slachtofferbeweging vooral steunt om daardoor een verder verwijderd doel te bereiken, te weten het versterken van het repressieve strafrechtelijk systeem. Zij meent dat de slachtoffers thans dreigen te worden 'gebruikt' als instrument ter versteviging van het strafrechtelijk apparaat, en onmiddellijk aan de kant kunnen worden gezet als er een ander, effectiever hulpmiddel wordt gevonden.

Houdt dit inderdaad een risico in? Is het niet teveel gevraagd om naast een juiste gedragslijn ook nog precies de goede bijbehorende motieven te willen voorschrijven? Zelf ben ik geneigd om hier te spreken van een zeldzaam geval waarin twee zelfstandige en gelijkwaardige belangen tegelijk kunnen worden gediend door slachtoffers goed te behandelen. Het eenzijdig benadrukken van victimologische gezichtspunten zou dan wel eens eerder een verslechtering dan een meer stabiele verbetering van hun positie kunnen opleveren.

III. Hulpverlening

Ten aanzien van de hulpverlening werden zowel de algemene als de categorale voorzieningen aan de orde gesteld. De Schot Peter McLachlan organiseerde een seminar waarin een groot aantal argumenten werd ontwikkeld voor de stelling dat niet-professionele ondersteuning de voorkeur verdient boven het inzetten van betaalde beroepskrachten. De in Nederland door de Landelijke Organisatie Slachtofferhulp gevoerde beleidslijn om zoveel mogelijk met vrijwilligers te werken, ondervindt dan ook krachtige steun uit internationale ervaringen. Van de groepen slachtoffers waarvoor bijzondere voorzieningen bestaan noem ik de vrouwen, kinderen, verkeersdeelnemers, en de slachtoffers van terreur en oorlog.

Ester Kosovski, uit Brazilië, meldde het bestaan van een aantal politiebureaus in

1. Dit blijkt ook uit het recente themanummer van Justitiële Verkenningen (9/1988) over 'De actualiteit van het slachtofferschap'.

haar land, die uitsluitend worden be-
mand door vrouwelijke agenten, ten-
einde de service aan en bescherming van
bedreigde vrouwen te optimaliseren.
Ellen Jastrebske uit Saskatchewan be-
sprak het voor Hollanders niet zo voor
de hand liggende probleem van de be-
reikbaarheid van hulpverleners indien
de buurman 30 km verder woont en de
dichtstbijzijnde stad op zo'n 300 be-
sneeuwde kilometers afstand ligt. Ook
de bescherming van het ongeboren le-
ven wordt door sommigen onder het be-
reik van de victimologie gebracht. De
Indiase prof. Diaz deelde mee dat van
de 8000 gevallen waarin na drie maan-
den zwangerschap het geslacht van een
foetus als vrouwelijk werd bepaald, er
in 7999 gevallen abortus werd gepleegd.
Het belang van hulpverlening aan verkeers-
slachtoffers werd benadrukt door
de Nederlander D. Brom van het Insti-
tuut voor Psychotrauma. Naar zijn zeg-
gen krijgen in ons land per jaar 10 000
mensen ernstige psychische problemen
als gevolg van een verkeersongeval; een
groot deel daarvan zou kunnen worden
voorkomen door een betere opvang
kort na de klap. Volgens de Israëli-
sche veteraan B. Mendelsohn (diens eerste
publikaties over deze onderwerpen da-
teren uit 1937!) zou het verkeer zelfs
meer slachtoffers eisen dan oorlogen.
Met respect voor 's mans staat van
dienst zou ik dit aforisme overigens toch
nog wel eens met cijfers gedocumen-
teerd willen zien.

IV. De rechtspositie van slachtoffers

De bespreking van de juridische situatie
van slachtoffers bracht vooral aan het
licht dat de meeste landen kampen met
grotendeels dezelfde problemen. In het
afgelopen decennium zijn talloze nieu-
we voorschriften van kracht geworden,
maar in de praktijk blijken ze vaak niet
de gewenste effecten op te leveren.
Enerzijds komt dit door een te geringe
communicatie met slachtoffers, waar-
door ze vaak niet voldoende op de hoogte
zijn van hun bevoegdheden. En anderzijds
zijn er veelal moeilijkheden
t.a.v. de executie van een veroordeling
ten gunste van het slachtoffer. Zelfs in
landen als Frankrijk en Engeland, waar
de mogelijkheden tot gedwongen schadeloos-
stelling in het verband van de strafzaak
duidelijk groter zijn dan bij ons,
blijkt de executiefase vaak een struikel-
blok te zijn (Mw de Liège meldde
bijv. dat in Frankrijk slechts 10% van de
veroordelingen ten gunste van een
'partie civile' daadwerkelijk tot een be-
taling door de dader leidt).

Wat kunnen we hier van leren? Ten eerste
dat het van belang is om niet de
slachtoffers, maar de overheid met de
executie te belasten. Vanuit dit oogpunt
verdient een schadevergoedingsstraf
dan ook de voorkeur boven een civiel
vonnis na voeging als beledigde partij.

Ten tweede: de hoogte van de door de
benadeelde geleden schade wordt vrijwel
nergens erkend als een beletsel om
vergoeding binnen het strafrecht moge-
lijk te maken. De voorstellen van de
commissie Terwee om de Nederlandse
wetgeving op dit punt aan te passen kun-
nen vanuit dit gezichtspunt dus worden
ondersteund. Ten derde: in vele landen
bestaat er een schadevergoedingsstraf.
Vaak wordt aan deze sanctie zelfs voor-
rang toegekend boven de geldboete
(o.a. Engeland, Israël). Dogmatische
bezwaren blijken in de praktijk geen
grote problemen op te leveren. Hoewel
de schadevergoedingsstraf uiteraard
ook verwachtingen oproept die niet
kunnen worden vervuld, blijkt uit onder-
zoek dat veel begunstigden van deze
sanctie tevreden zijn over de toepassing
daarvan. En ten vierde: het Nederlandse
beleid om politie- en justitiefunctio-
narissen te trainen in de omgang met
slachtoffers, wordt internationaal hoge-
lijk gewaardeerd en algemeen be-
schouwd als een voorwaarde om in de
praktijk werkelijk vooruitgang te boe-
ken.

Het belangrijkste meningsverschil tus-
sen de juristen met victimologische be-
langstelling betreft de vraag of slachtof-
fers van delicten de bevoegdheid moe-
ten hebben om bij de rechter een stand-
punt kenbaar te maken omtrent de aan-
de dader op te leggen straf. Amerikanen
plegen daar in meerderheid vóór te zijn
(‘One victim said: all I ask is to be treated
as a criminal’), de Nederlandse deel-
nemers beschouwen een dergelijke in-
breng als een verstoring van de delicate
procesposities van de ‘partijen’ in het
strafgeding. De kortste samenvatting
van mijn bezwaren tegen deze bevoegd-
heid is de volgende. Ofwel de rechter
laat zich daadwerkelijk beïnvloeden
door de mening van het slachtoffer over
de hoogte van de op te leggen straf; dat
zou onwenselijk zijn omdat dan de pub-
liekrechtelijke reactie mede afhanke-
lijk wordt gemaakt van bijvoorbeeld de
min of meer toevallige omstandigheid
dat het concrete slachtoffer al dan niet
een wraakzuchtige persoonlijkheid
heeft. Ofwel de rechter hoort de slach-
toffers in de praktijk rustig aan zonder in
zijn beslissing daadwerkelijk rekening
te houden met de naar voren gebrachte
denkbeelden; een dergelijk beleid zou
spoedig door wetenschappers en hulp-
verleners worden doorzien, waarna de
schade voor de slachtoffers alleen maar
toeneemt. Tertium non datur.

V. Slot

Tenslotte moet iets worden gezegd over
het debat omtrent object en methode
van de victimologie. Men blijkt het er
vrijwel algemeen over eens te zijn dat
het object niet mag worden beperkt tot
slachtoffers van strafbare feiten. Daar-
naast zouden ook benadeelden door an-

der onheil in aanmerking dienen te kom-
men. Maar waar moet dan de grens wor-
den gelegd? Bij slachtoffers van ‘abuse
of power’, van ongevallen, van oorlogs-
geweld, van natuurrampen, of zelfs van
sociale structuren? In Jeruzalem was er
zelfs een spreker die meende dat de con-
sument, als slachtoffer van een te hoge
loodconcentratie in het dagelijkse in-
dustriële voedsel, de aandacht van victi-
mologen verdient. Over dat soort rand-
verschijnselen wordt veel gezegd en
veel geschreven. Er ontstaan allerlei in-
delingen in verschillende categorieën
slachtoffers, waarop steeds opnieuw
veel valt af te dingen. Mij interesseert
deze definitie-kwestie niet zo erg. Ik
denk dat veel tijd en geld wordt verspild
aan de afbakening van bepaalde groepen
‘zielige’ medeburgers die misschien
wel of misschien niet onder de weten-
schappelijke competentie van victimo-
logen vallen. Waarschijnlijk is het ver-
standiger om de energie te besteden aan
concrete probleemstellingen t.a.v.
slachtoffers die onmiskenbaar in het
centrum van dit vakgebied moeten
staan: de slachtoffers van delicten.
Aandacht voor slachtoffers behoeft
geen achteruitgang voor de positie van
misdadigers te betekenen. Het is geen
‘zero sum game’. Daarom zouden alle
betrokkenen kunnen profiteren van een
verantwoordelijke bejegening van
slachtoffers. In dit verband merkte een
collega uit Zaïre op dat de schadeloos-
stelling in zijn land een echte rehabilita-
tie van de dader tot gevolg heeft. Als er
is betaald aan de benadeelde, is het van-
af dat moment een misdrijf om de dader
bijv. een dief te noemen. Vele ‘ontwik-
kelde’ Westerse landen zouden hieraan
een voorbeeld kunnen nemen.

M.S. Groenhuijsen